

Exoti

Planety u jiných sluncí

Marie Hrudková

Astronomický Ústav UK, Praha

Jaké jsou?

- Očekávané

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané
  - Wolszczan & Frail (1991) – detekce 1. exoplanety u pulsaru PSR 1257+12

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané
  - Wolszczan & Frail (1991) – detekce 1. exoplanety u pulsaru PSR 1257+12
  - Mayor & Queloz (1995): detekce první extrasolární planety u hvězdy podobné Slunci 51 Peg

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané
  - Wolszczan & Frail (1991) – detekce 1. exoplanety u pulsaru PSR 1257+12
  - Mayor & Queloz (1995): detekce první extrasolární planety u hvězdy podobné Slunci 51 Peg
- Překvapující

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané
  - Wolszczan & Frail (1991) – detekce 1. exoplanety u pulsaru PSR 1257+12
  - Mayor & Queloz (1995): detekce první extrasolární planety u hvězdy podobné Slunci 51 Peg
- Překvapující
  - 51 Peg b: planeta ve vzdálenosti 0,052 AU s periodou 4,23 dne $\Rightarrow$ první “horký Jupiter”!

Jaké jsou?

- Očekávané
  - Strand, Van de Kamp (20. století) – chybná astrometrická měření $\Rightarrow$ falešné objevy
- Nečekané
  - Wolszczan & Frail (1991) – detekce 1. exoplanety u pulsaru PSR 1257+12
  - Mayor & Queloz (1995): detekce první extrasolární planety u hvězdy podobné Slunci 51 Peg
- Překvapující
  - 51 Peg b: planeta ve vzdálenosti 0,052 AU s periodou 4,23 dne $\Rightarrow$ první “horký Jupiter”!
- Běžné

Jaké jsou doopravdy?

- <http://exoplanet.eu/>
- 347 exoplanet v 294 exoplanetárních systémech
- 30 % $P < 10$ days & $a < 0.1$ AU $\Leftrightarrow$ “horcí Jupiteri”

Jaké jsou doopravdy?

- <http://exoplanet.eu/>
- 347 exoplanet v 294 exoplanetárních systémech
- 30 % $P < 10$ days & $a < 0.1$ AU $\Leftrightarrow$ “horcí Jupiteri”
- bylo nezbytné najít teorie formace
  - vznik hvězdy a disku z gravitační zhuštění

Jaké jsou doopravdy?

- <http://exoplanet.eu/>
- 347 exoplanet v 294 exoplanetárních systémech
- 30 % $P < 10$ days & $a < 0.1$ AU $\Leftrightarrow$ “horcí Jupiteri”
- bylo nezbytné najít teorie formace
  - vznik hvězdy a disku z gravitační zhuštění
  - teorie akrece jader
  - teorie gravitační nestability disku

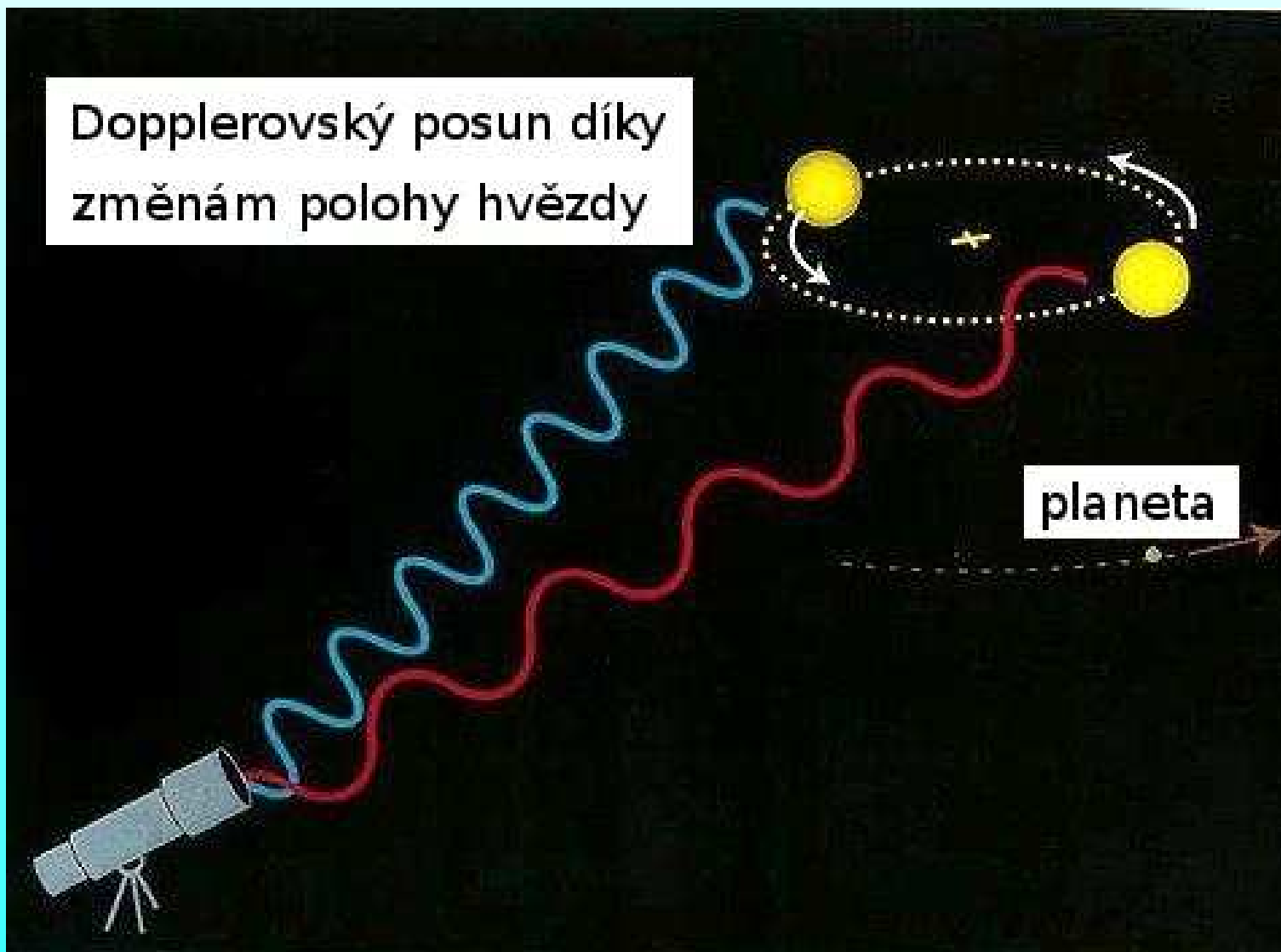
Jaké jsou doopravdy?

- <http://exoplanet.eu/>
- 347 exoplanet v 294 exoplanetárních systémech
- 30 % $P < 10$ days & $a < 0.1$ AU $\Leftrightarrow$ “horcí Jupiteri”
- bylo nezbytné najít teorie formace
  - vznik hvězdy a disku z gravitační zhuštění
  - teorie akrece jader
  - teorie gravitační nestability disku
- × ani jedna nevysvětluje blízkost planety ke hvězdě!

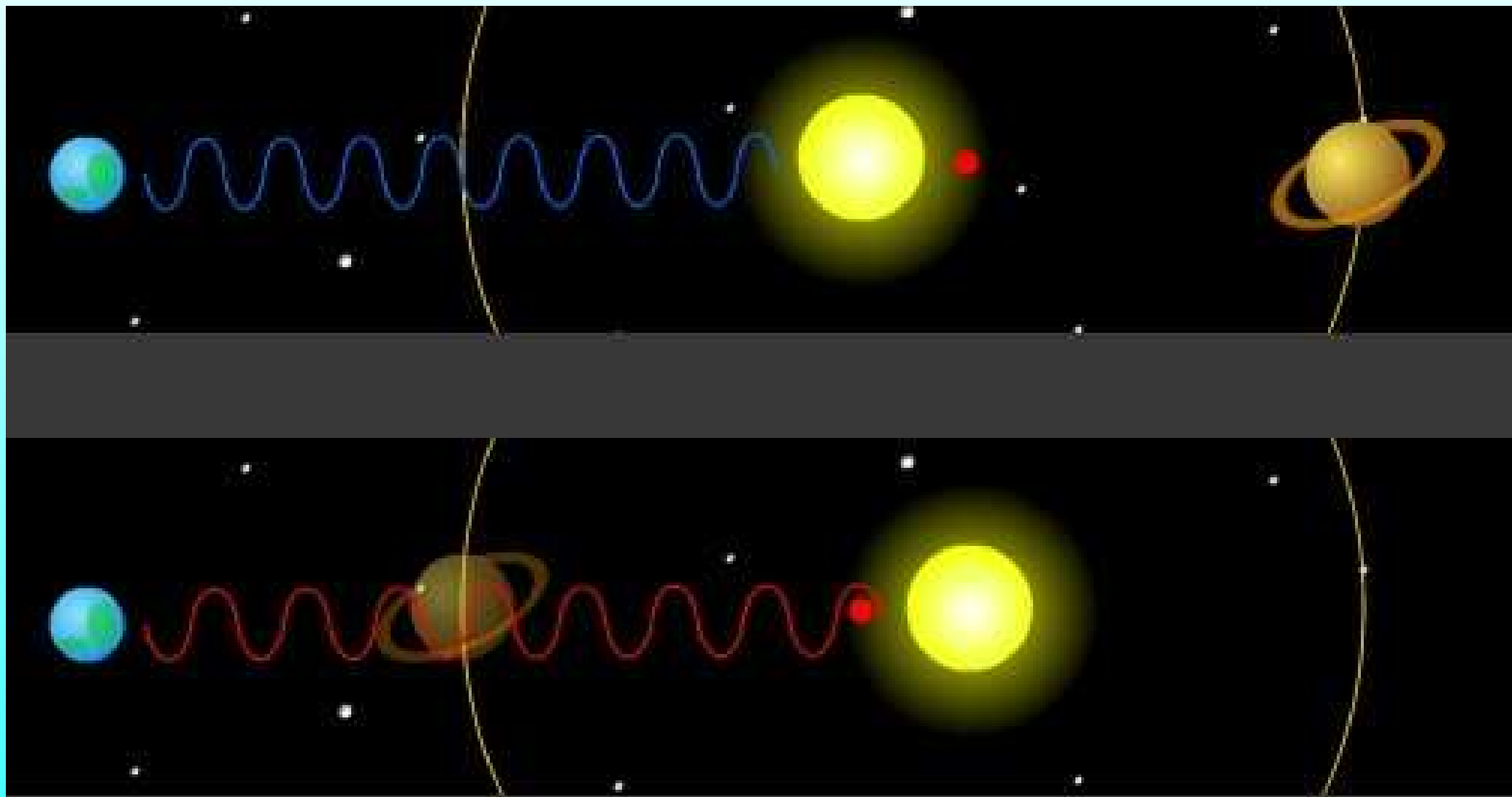
Jaké jsou doopravdy?

- <http://exoplanet.eu/>
- 347 exoplanet v 294 exoplanetárních systémech
- 30 % $P < 10$ days & $a < 0.1$ AU $\Leftrightarrow$ “horcí Jupiteri”
- bylo nezbytné najít teorie formace
  - vznik hvězdy a disku z gravitační zhuštění
  - teorie akrece jader
  - teorie gravitační nestability disku
- $\times$ ani jedna nevysvětluje blízkost planety ke hvězdě!
- $\Rightarrow$ planetární migrace

Jak je najít? – Měření radiálních rychlostí

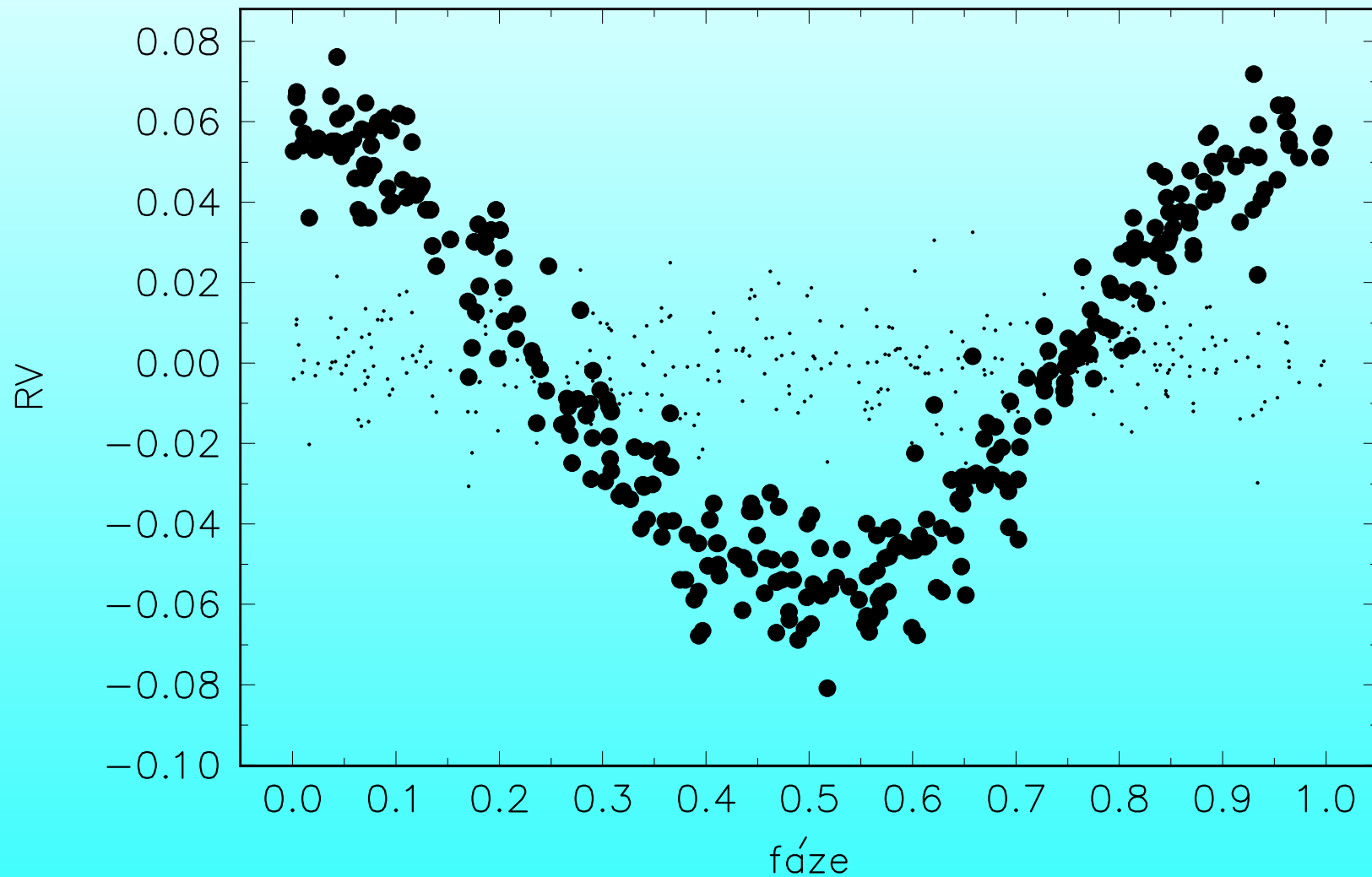
Měření radiálních rychlostí

Měření radiálních rychlostí

Měření radiálních rychlostí – křivka 51 Pegasi

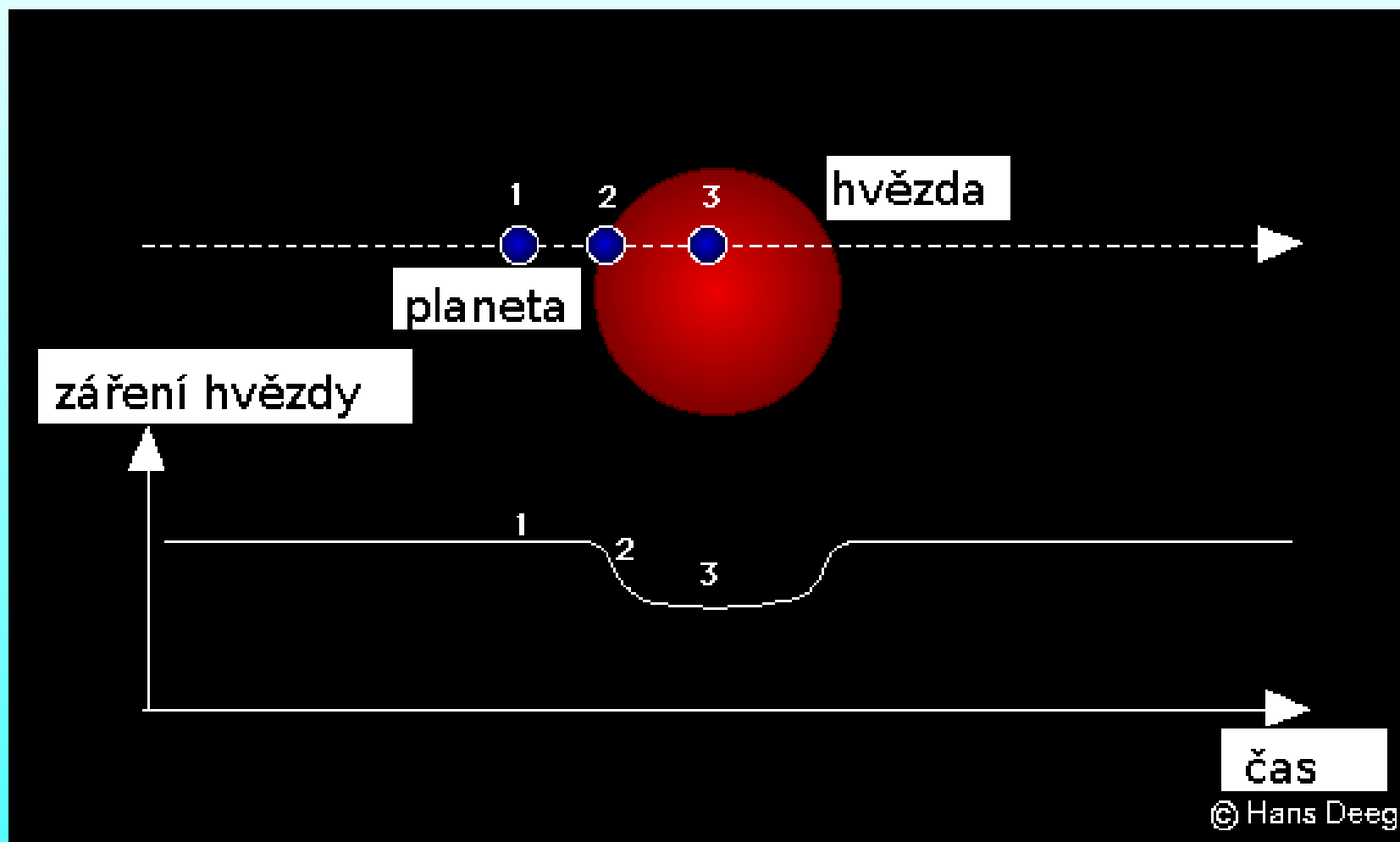
Měření radiálních rychlostí

- měření Dopplerova posuvu čar ve spektru hvězdy

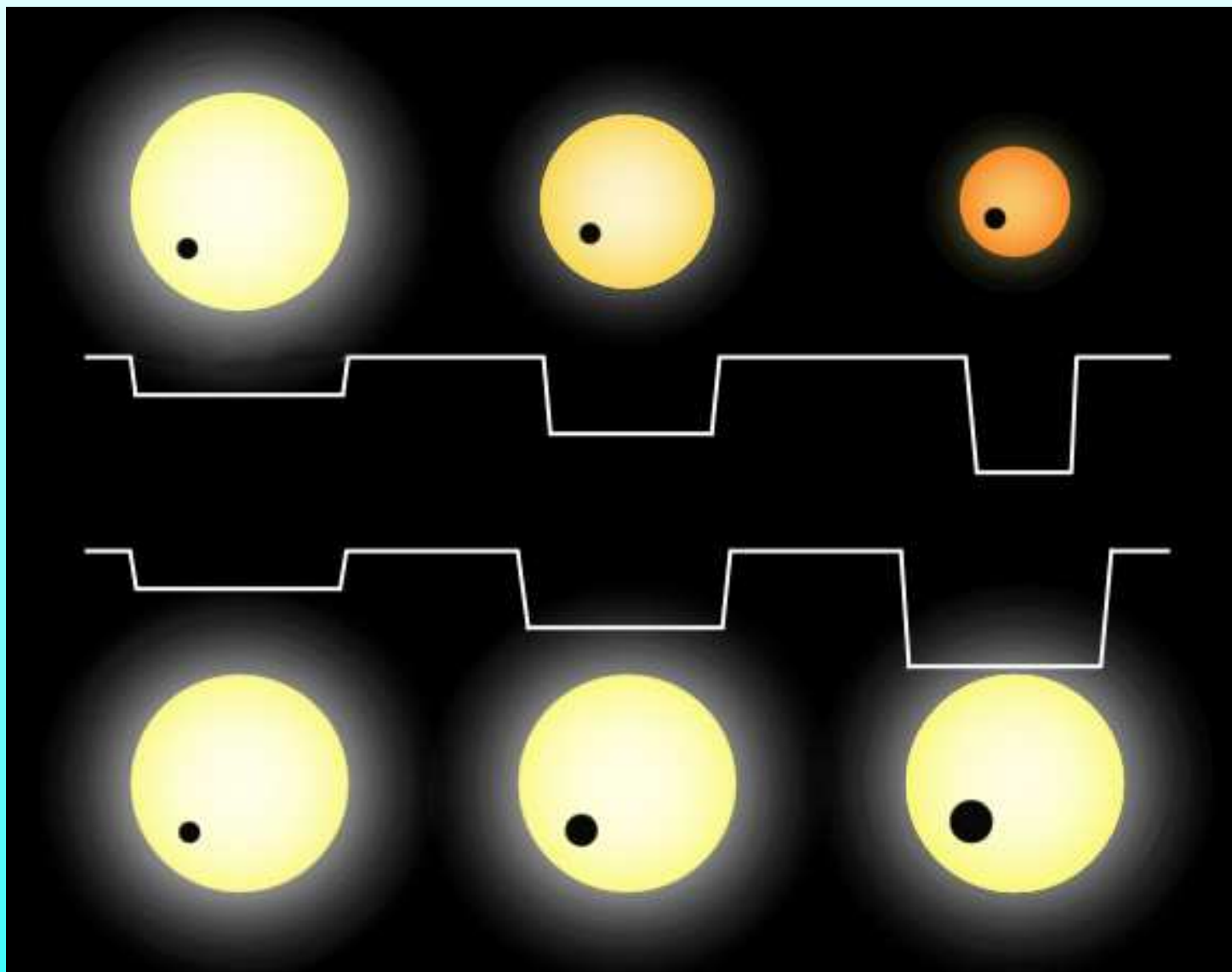
$$K = \left(\frac{2\pi G}{P} \right)^{1/3} \frac{M_p \sin i}{(M_p + M_*)^{2/3}} \frac{1}{(1 - e^2)^{1/2}}$$

- $K = 12,5 \text{ m s}^{-1}$ pro Jupiter obíhající kolem Slunce,
 $K = 0,1 \text{ m s}^{-1}$ pro Zemi ($K =$ amplituda křivky)
- pouze dolní odhad hmotnosti planety $M_p \sin i$, ne přímo M_p (sklon obecně neznámý)
- systémy s hmotnými planetami a krátkými periodami
- HARPS – přesnosti $\sim 1 \text{ m s}^{-1}$
- HARPS-NEF – přesnosti $\pm 5 \text{ cm s}^{-1}$!!!

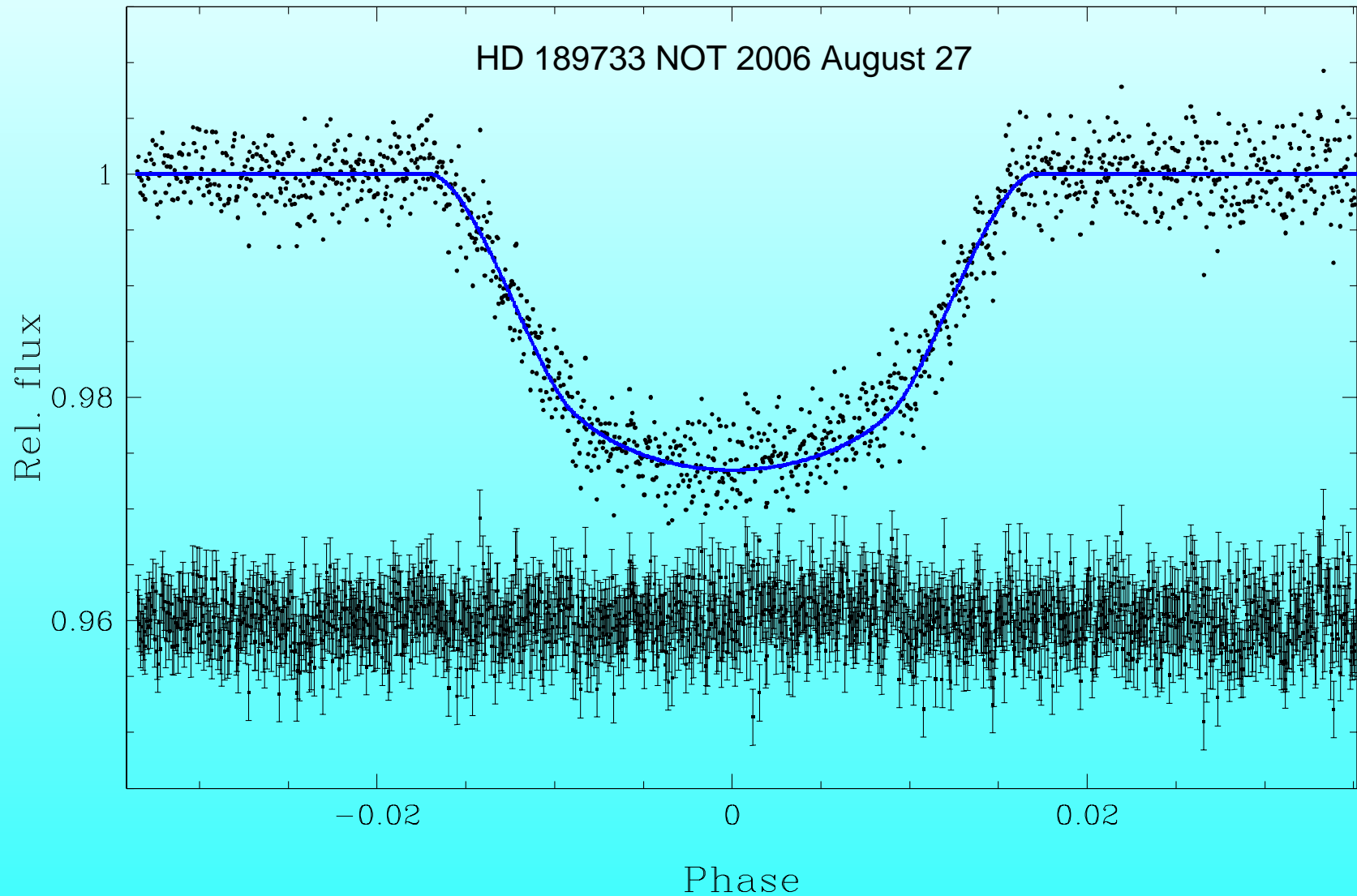
Tranzitující exoplanety

Tranzitující exoplanety

Tranzitující exoplanety

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
- nedostatečná fotometrická přesnost & systematické chyby (atmosféra, detektor, ...)
 $\Rightarrow$ degenerace parametrů $\frac{R_\star}{R_p}$ a i

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
- nedostatečná fotometrická přesnost & systematické chyby (atmosféra, detektor, ...)
 $\Rightarrow$ degenerace parametrů $\frac{R_\star}{R_p}$ a i
- Řešení:
  - lepší výběr redukční metody
  - pozorování z vesmíru
(HD 189733 HST – přesnost $\sim 60 \mu\text{mag}$)

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
- další informace: ze spektra
Dle odhadu $M_\star$ a znalosti i dostaneme M_p

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
- další informace: ze spektra
Dle odhadu $M_\star$ a znalosti i dostaneme M_p
 $\Rightarrow$ vztah hmotnost–poloměr

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

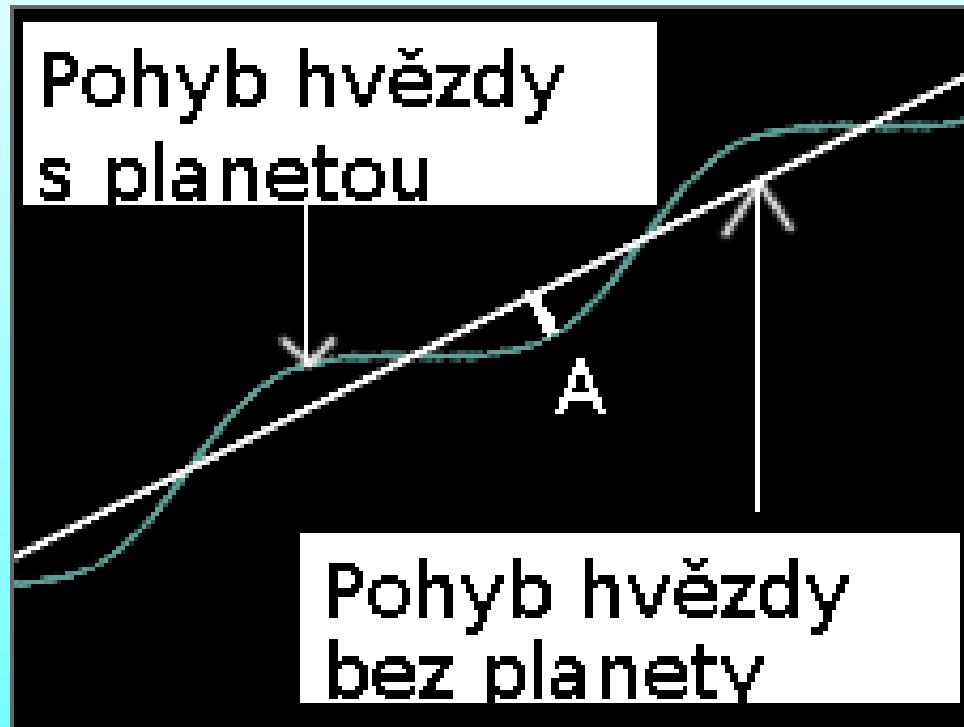
- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
- další informace: ze spektra
Dle odhadu $M_\star$ a znalosti i dostaneme M_p
 $\Rightarrow$ vztah hmotnost–poloměr

detekce případných dalších těles v planetárních systémech s tranzitující exoplanetou ze změn očekávaných dob zákrytů

Tranzitující exoplanety – Proč jsou důležité?

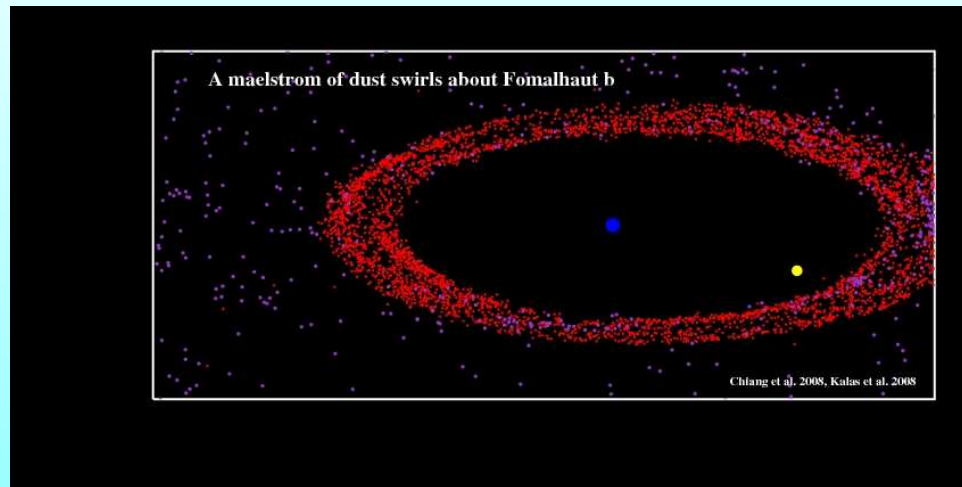
- z geometrie tranzitu určíme i , $\frac{R_p}{R_\star} \sim$ hloubce zákrytu
 $\Rightarrow$ lze určit spolehlivě R_p a $R_\star$, pokud máme křivku s přesností $\sim$ mmag a lepší
  - další informace: ze spektra
Dle odhadu $M_\star$ a znalosti i dostaneme M_p
 $\Rightarrow$ vztah hmotnost–poloměr
- detekce případných dalších těles v planetárních systémech s tranzitující exoplanetou ze změn očekávaných dob zákrytů
- $\Rightarrow$ zlepšit naše znalosti o vnitřní struktuře, formaci a vývoji extrasolárních planet

Astrometrie = měření pozice hvězdy na obloze

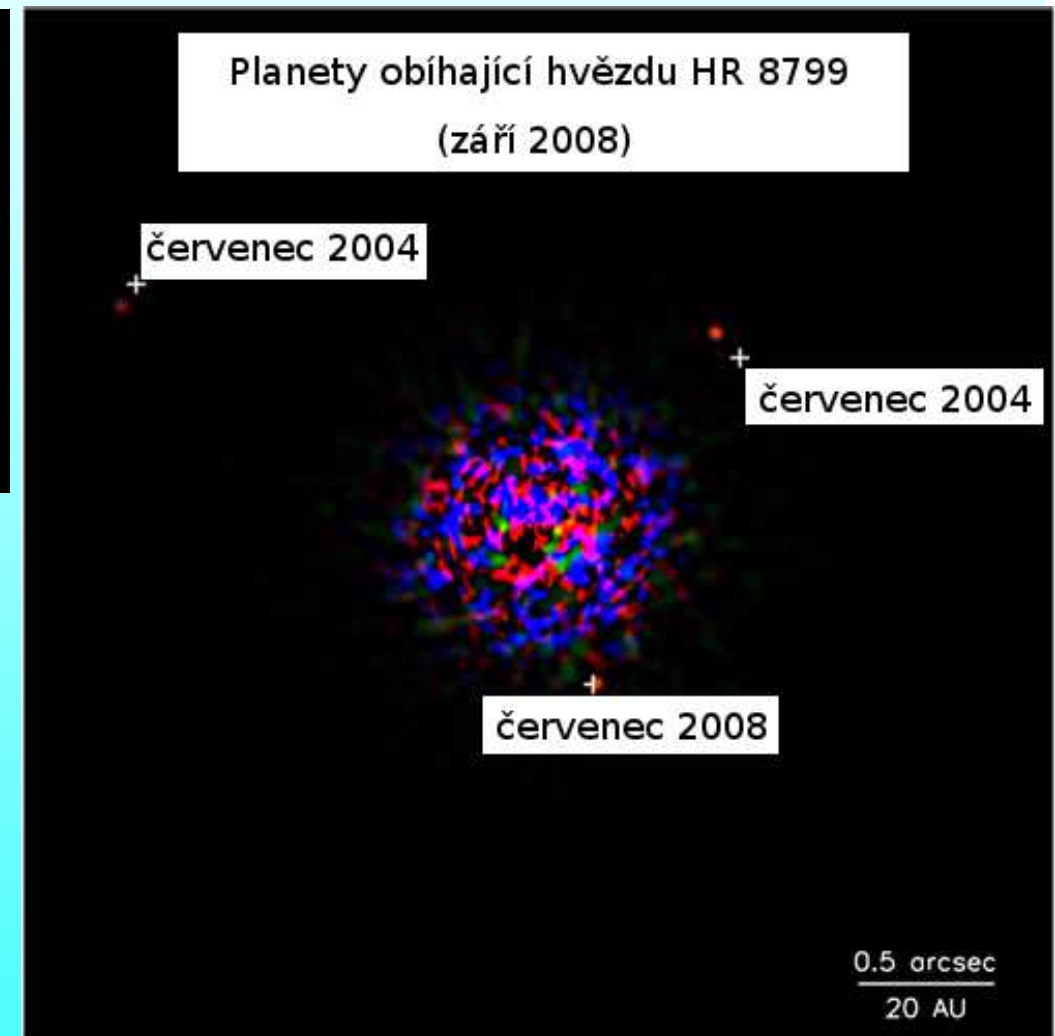

- z 10 pc: pro Jupiter obíhající kolem Slunce amplituda $A = 500 \mu\text{as}$, pro Zemi $A = 0,3 \mu\text{as}$
- dnes přesnosti $\sim \text{mas}$ (Hipparcos)
2011 – přesnosti $\sim \mu\text{as}$ (GAIA)

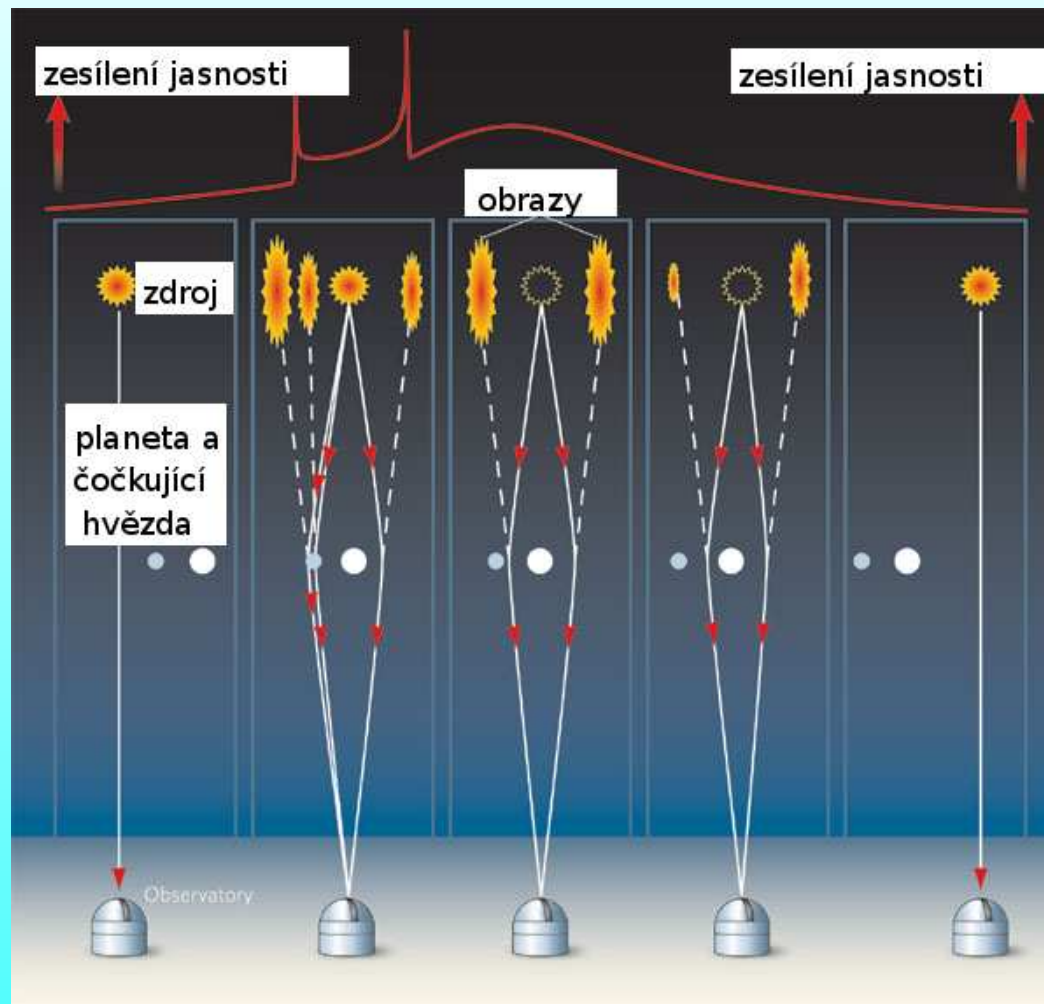
Přímé zobrazení

- Zář 2008:
HR 8799
(Keck, Gemini)
Fomalhaut (HST)
 β Pic (VLT/NACO)

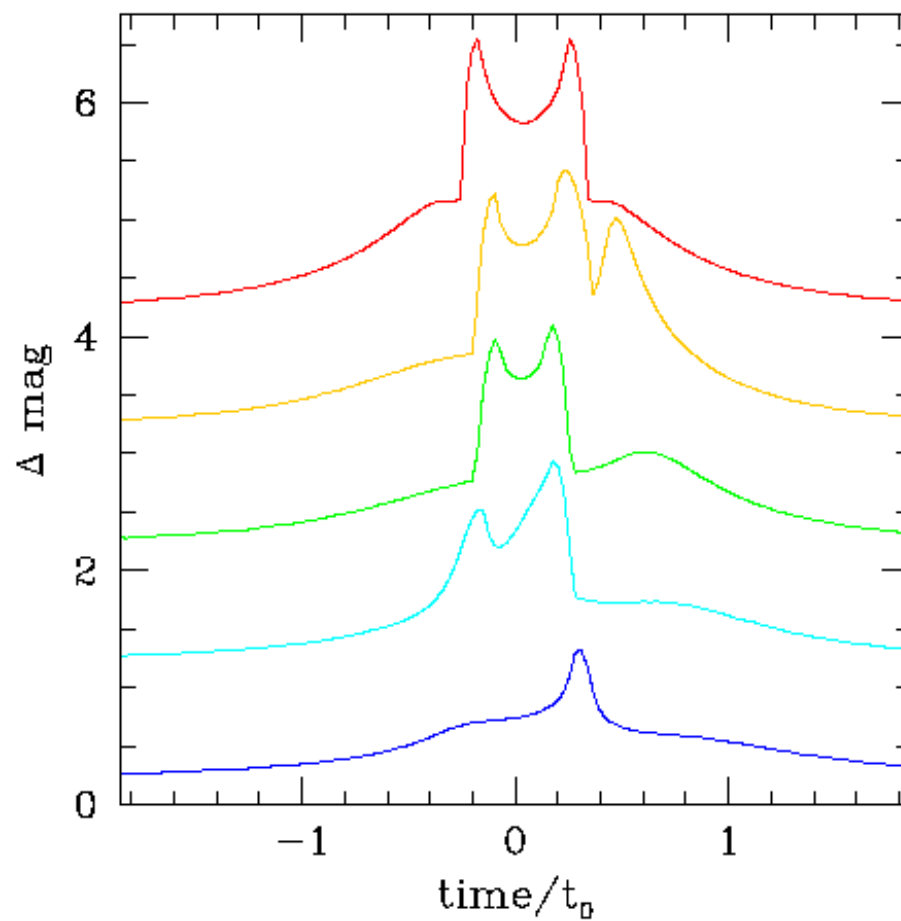
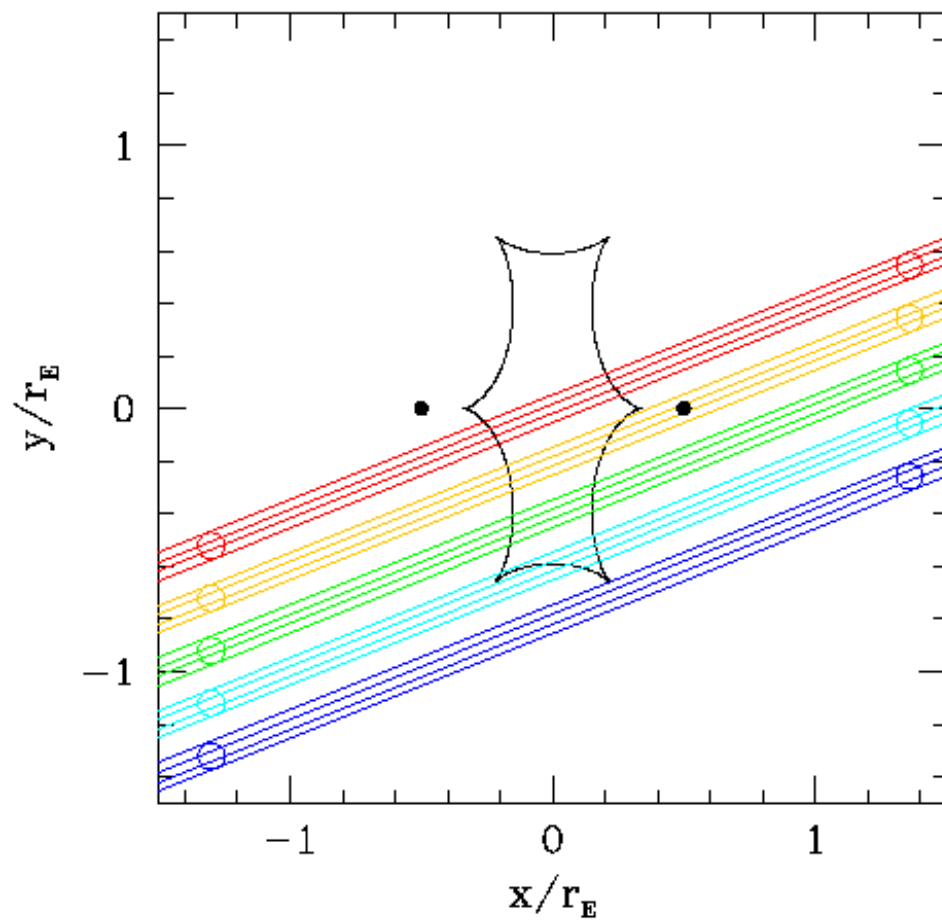

Gravitační čočkování

- planeta ve světelné křivce zesíleného objektu

Gravitační čočkování

Další metody

- Planety u pulsarů
  - 1) planety přežijí výbuch supernovy
  - 2) planety z akrečního disku

Čím je najít?

Metoda	Pozemské	Družice
Spektroskopie	ELODIE, SOPHIE, CORALIE, HARPS	Spitzer(2003)
Tranzity	SuperWASP, TrES, XO, HATNetwork	MOST (30.6.2003), CoRoT (27.12.2006), Kepler(7.3.2009), GAIA (2011)
Gr. čočky	MACHO, OGLE	
Astrometrie	Keck, VLT	GAIA(2011)
Imaging	ALMA, GEMINI, Keck, VLT	Spitzer (2003), JWST (2013)

SuperWASP projekt

Kepler

Mise NASA
ke hledání planet
velikosti Země a
menších

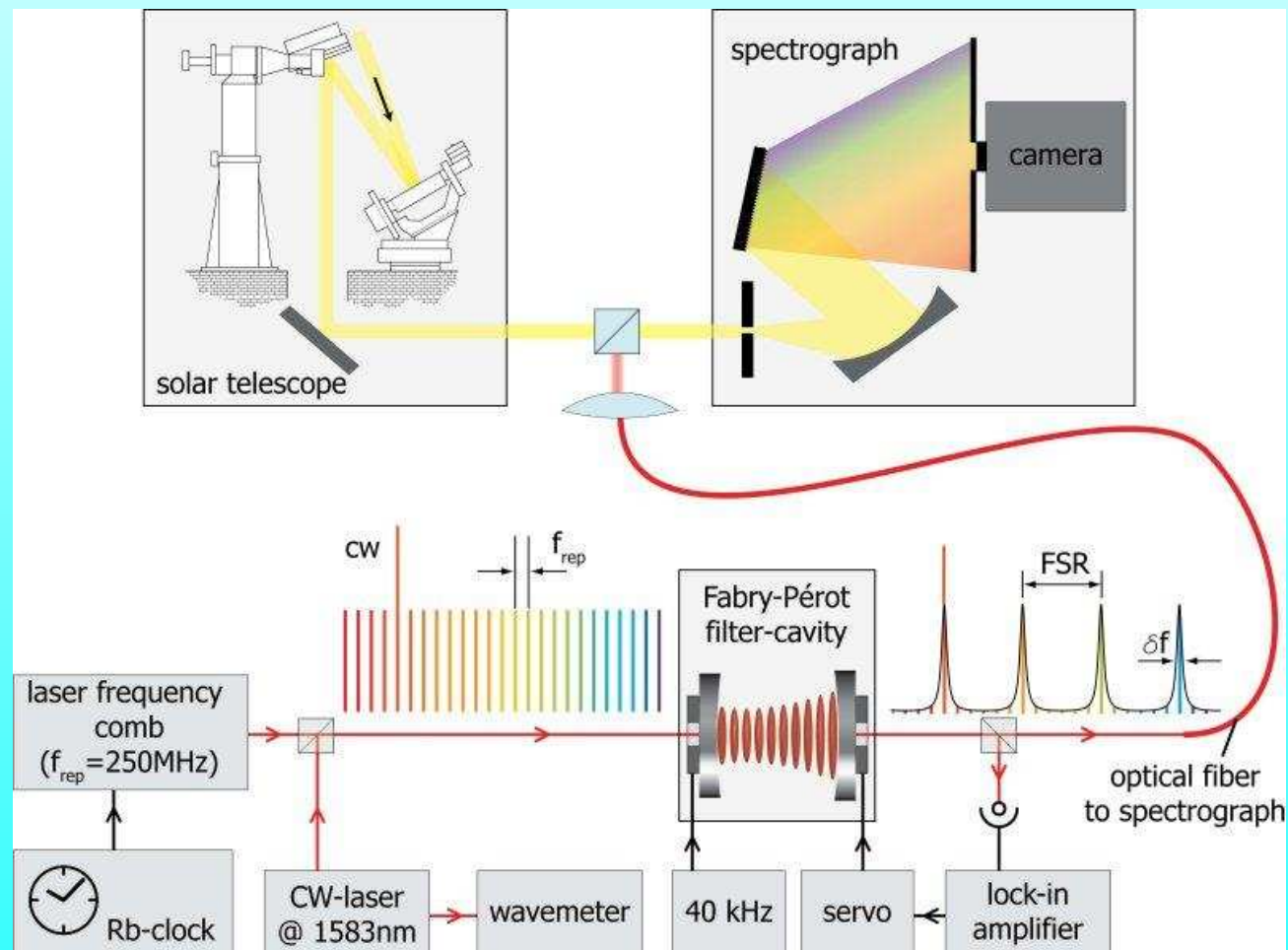
William Herschel Telescope

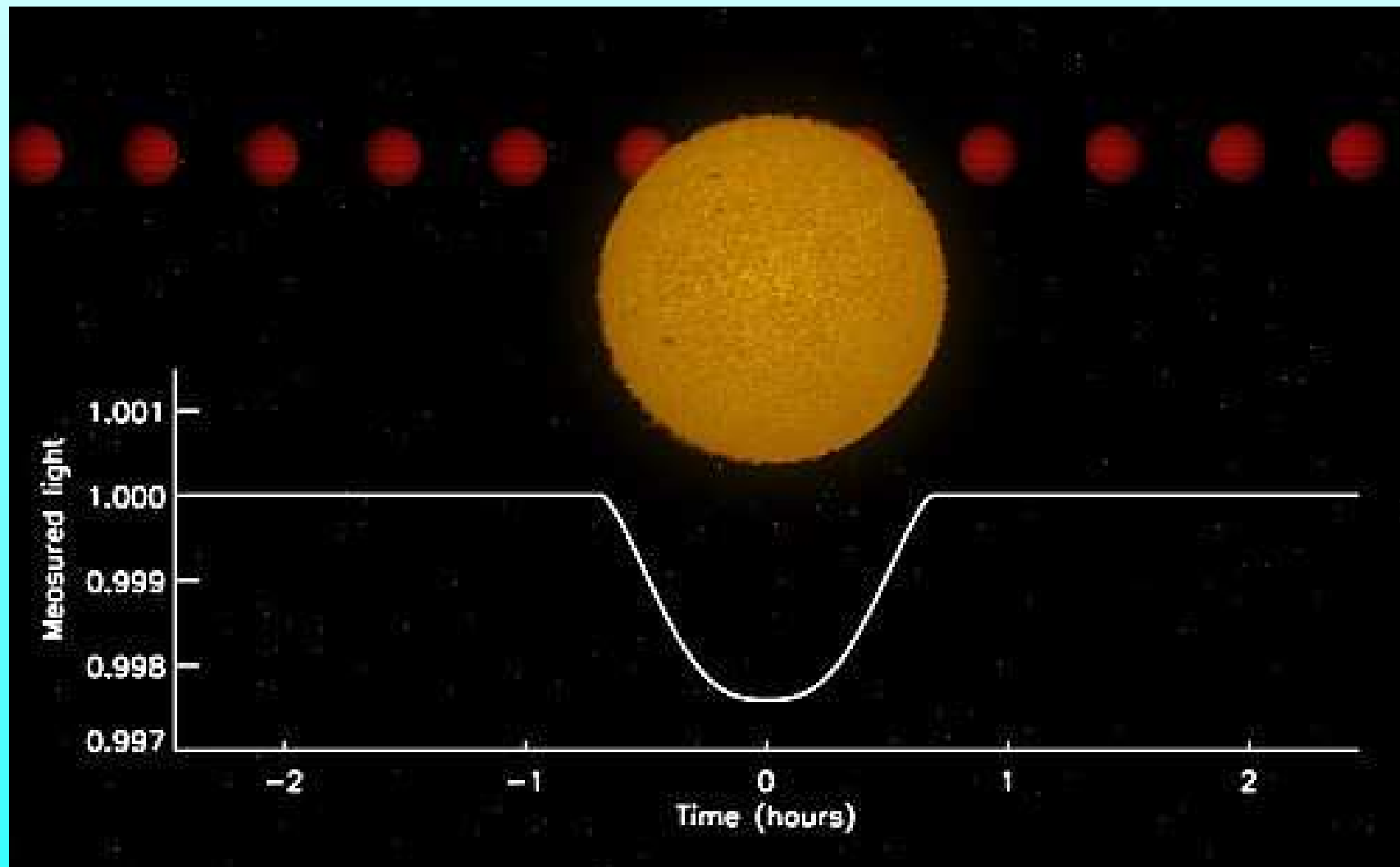
HARPS-NEF – 2010 WHT

- High-Accuracy Radial-velocity Planet Searcher of the New Earths Facility

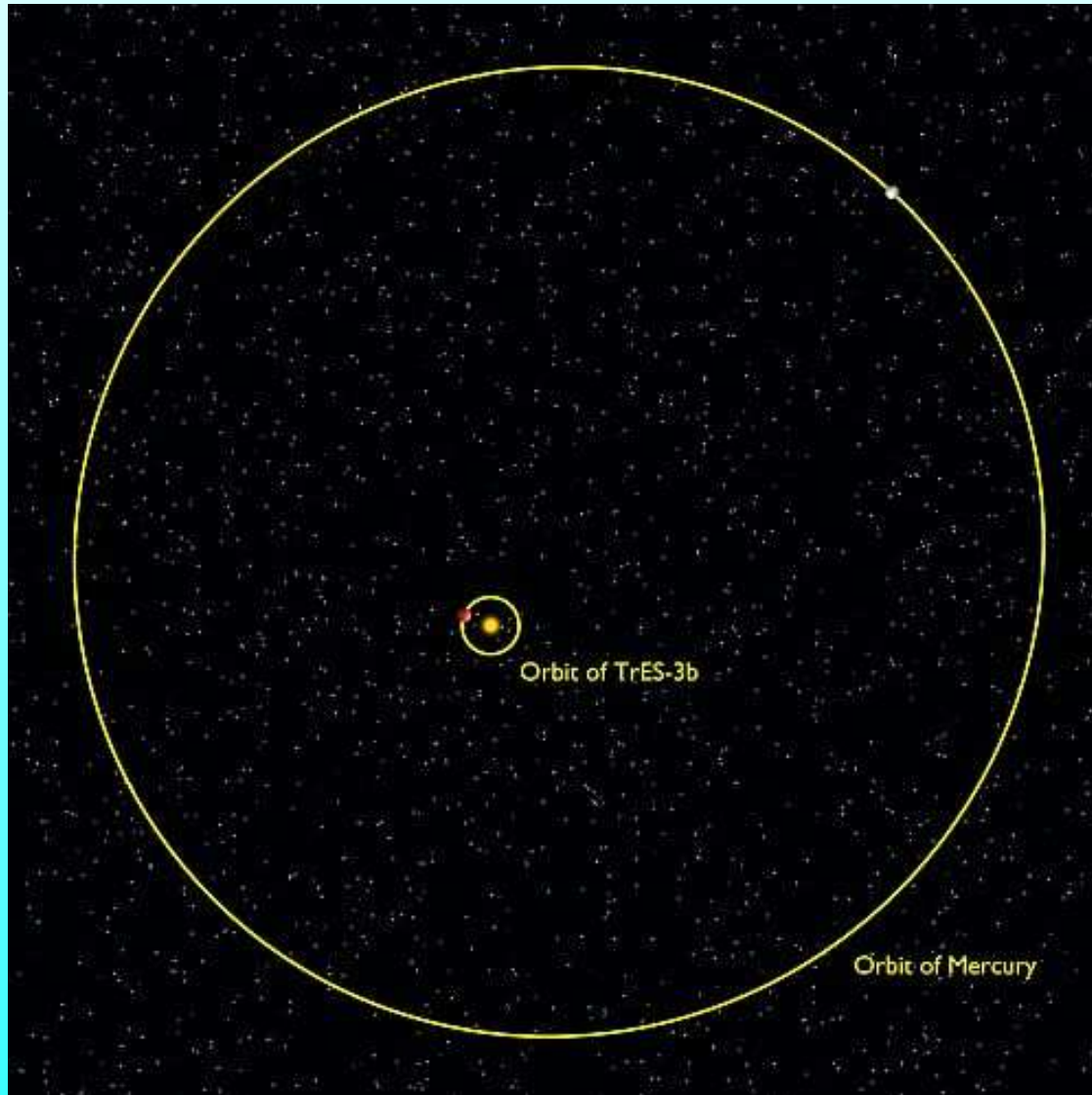

Detekce atmosfér exoplanet ze Země

- Sekundární zákryt – zákryt planety hvězdou

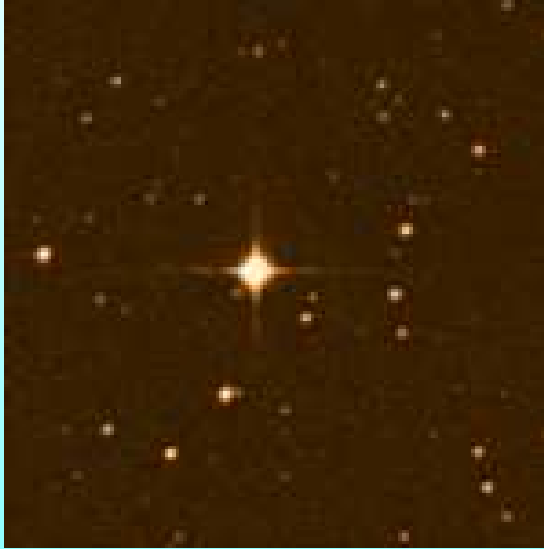

Detekce atmosfér exoplanet ze Země

- TrES-3
  - WHT a UKIRT
  - De Mooij & Snellen
  - near-IR
- OGLE-TR-56
  - VLT a Magellan
  - Sing & López-Morales
  - z-band
- inverzní vrstva v atmosféře

Gl 581

- Mayor a kol. oznámili v dubnu 2009 objev nejméně hmotné exoplanety u Slunci podobné hvězdy
- hmotnost ~ 2 hmotnosti Země
- $P \sim 3$ dny
- lehčí jen planeta PSR 1257+12 b u pulsaru
- + zpřesněna dráha planety Gl 581 d nacházející se v obyvatelné zóně

CoRoT

- CONvection, ROTation & planetary Transits
- start 27. prosinec 2006
- celkem 7 exoplanet
- CoRoT-7 b
  - exoplaneta s nejmenším průměrem (~ 2 Země)
  - hmotnost ~ 11 Zemí
  - oběžná perioda 20 hodin
  - kamenná planeta!

Život na extrasolárních planetách?

- Obyvatelná zóna

Život na extrasolárních planetách?

- Obyvatelná zóna
- Co je to život?

Život na extrasolárních planetách?

- Obyvatelná zóna
- Co je to život?
- Co hledáme?

Život na extrasolárních planetách?

- Obyvatelná zóna
- Co je to život?
- Co hledáme?
- Jak se zachováme, až to najdeme?

Život na extrasolárních planetách?

- Obyvatelná zóna
- Co je to život?
- Co hledáme?
- Jak se zachováme, až to najdeme?
- Je vůbec možné najít život?

A pro ty, co to opravdu zaujalo...

- <http://www.exoplanety.cz/>
- <http://var2.astro.cz/ETD/>
- <http://www.astro.cz/gliese>
- <http://exoplanet.eu/>
- <http://exoplanets.org/>
- <http://www.superwasp.org/>